

МИСЛЕТВОРЧІСТЬ ЯК КЛЮЧ ДО ОПАНУВАННЯ МИСТЕЦТВОМ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ

Бабич В. П.

доктор економічних наук, професор,
президент Всесвітнього наукового ноосферно-онтологічного товариства,
м. Бостон, США

Хвостиченко О. М.

кандидат військових наук, доцент,
головний редактор Альманаха «Онтологія та життя»,
Всесвітнє наукове ноосферно-онтологічне товариство,
м. Харків, Україна

На основі ноосферно-онтологічного підходу розроблені основні положення мислетворчості, як мистецтва мислення, заснованого на осмисленому управлінні свідомістю та творчому підході до прийняття рішень, — поєднання логічності та багатоваріантності, позитивність, натхнення, творча спрямованість, одухотвореність, вибір найкращого рішення духовним серцем. Запропоновані методичні підходи до викладання «Мистецтва мислетворчості» в системі освіти, духовно-інтелектуальному вихованні та навчанні, як провідної дисципліни в освітньому процесі, яка озброїть молодих людей цілісним світоглядом і ключовими знаннями щодо формування особистості та цілеспрямованої побудови свого життя. Пропонується створення духовного (морального) стандарту як ведучої складової освітніх стандартів всіх рівнів. Його суть — цілеспрямоване формування в кожній людині духовного стержня та структури особистості (світогляд, позитивність, віра в себе, цілеспрямованість, особисті якості та здібності), а загалом — навчання мистецтву мислетворчості та усвідомленій побудови своєї долі, — життєтворчості.

Ключові слова: духовно-інтелектуальне виховання та навчання, мислетворчість, формування особистості, духовність, життєтворчість.

On the basis of the noospheric-ontological approach, the main provisions of thought-creation as an art of thinking based on the conscious management of consciousness and a creative approach to decision-making are developed — a combination of logic and multivariance, positivity, inspiration, creative orientation, spirituality, and the choice of the best solution with a spiritual heart. The authors propose methodological approaches to teaching the "Art of Thought Creation" in the education system — spiritual and intellectual upbringing and teaching as a leading discipline in the educational process, which will equip young people with a holistic worldview and key knowledge about personality formation and purposeful construction of their lives. It is proposed to create a spiritual (moral) standard as a leading component of educational standards at all levels. Its essence is the purposeful formation in each person of a spiritual core and personality structure (worl-

dvium, positivity, self-belief, purposefulness, personal qualities and abilities), and in general — learning the art of thought-creation and conscious construction of one's destiny — life-creation.

Keywords: *spiritual and intellectual upbringing and teaching, thought-making, personality formation, spirituality, life-creativity.*

Феномен мислення завжди був в центрі уваги науковців, але й досі він повністю не розкритий. При цьому люди продовжують мислити, створюються різноманітні теорії свідомості, методики опанування логікою та ефективного досягнення цілей.

Спираючись на ноосферно-онтологічний підхід, можна стверджувати, що думка є рухомою силою життя кожної людини та всього Людства [1, с. 57–83; 2]. Мислення за своєю суттю — інформаційний процес [3, 4], в основі якого лежать знання. Саме знання людини, її переконання й визначають, в більшій мірі, спрямування думок, як і які рішення людина приймає та як їх реалізує.

Центральне місце в системі науково-онтологічних знань, на наше переконання, повинна зайняти теорія досконалої, тобто розумної, цивілізованої, ноосферної мислетворчості людини, що базується на цілісному вивченні об'єктивних законів раціонального функціонування та взаємодії людини, суспільства і природи, а також визнанні основних загальнолюдських, наднаціональних і надрелігійних цінностей та принципів, що дали основу для створення **основних онтологічних постулатів** [5, с. 329–331]:

1) *єдність духовного та матеріального життя* є природною властивістю та відмінною ознакою земного буття людини і саме духовні та матеріальні потреби людини є основними спонукальними мотивами її життєдіяльності;

2) людина володіє двома генеруючими і постійно взаємодіючими *центрами життєвої активності* — системою чуттєвих спонукань, що називають душою, і системою логічного мислення, тобто інтелектом. Творча чи руйнівна діяльність людини визначається її вибором сенсу та цілей земного буття. Природною першоосновою життєдіяльності людини є усвідомлена мислетворчість, яка постійно породжує різноманітні форми життєвої активності;

3) еволюційне вдосконалення земного буття досягається на основі *морально-інтелектуального (духовного) розвитку людини* та зростання її творчих здібностей у перетворенні навколишнього світу. Основним змістом усвідомленої життєдіяльності людини є морально-інтелектуальне самовдосконалення.

Викладені постулати в сукупності являють собою теоретичний базис побудови життєдіяльності людей, а також послідовну локалізацію антагоністичних міжнаціональних і міжрелігійних та інших протиріч і конфліктів.

Розумна мислетворчість — це мистецтво мислення, засноване на цілеспрямованому управлінні свідомістю та творчому підході до прийняття рішень. Її відмінні риси — поєднання логічності та багатоваріантності, позитивність, натхнення, творча спрямованість, одухотвореність, вибір найкращого рішення духовним серцем [5, с. 318–336]. Тобто мислетворчість — це не просто мислення, а це творіння мислю [1, с. 57–83].

Концепція розумної мислетворчості, на нашу думку, базується на розумінні структури особистості та методів її формування [6]. Очевидно, що формування розумної мислетворчості, повинне включати:

а) озброєння людини необхідними знаннями, насамперед, світоглядного характеру (визначають долю, спрямованість особистості, ставлення до себе, до інших і до навколишнього світу);

б) виховання спрямованості, керованості внутрішнього стану, особистісних якостей та почуттів;

в) навчання розкриттю здібностей, творчості, зовнішнім проявам.

Основні принципи мислетворчості, що базуються на етиці Чингісхана, включають:

— позитивність — у сприйнятті себе і навколишньої дійсності, в ухваленні рішень та їхній реалізації — опора на Ідеали (добро, справедливність, ненасильство, гармонію, розвиток тощо), на Почуття (любов, дружбу, відданість тощо), на все, що відповідає вищим загальнолюдським цінностям; бачити негатив, але не журитися над ним, а вживати заходів для його усунення, шукати шляхи розв'язання проблем, що виникають;

— пріоритет духовного над матеріальним — досягнення будь-яких матеріальних благ не може виправдовувати порушення, утиск духовних законів і принципів; матеріальні блага тільки інструмент (умови) успішного розвитку духовних благ;

— пріоритет загального над приватним — домінування суспільних інтересів над особистими і колективними, недопущення реалізації особистих інтересів за рахунок і на шкоду колективним і загальнолюдським, цей принцип також лежить в основі розуміння свободи;

— пріоритет справедливості над соціальними законами — забезпечення справедливості навіть там, де це не враховується чинним зако-

нодавством (потрібно вдосконалювати), закони не повинні обмежувати справедливості;

- пріоритет служіння над володінням — жодні цілі володіння матеріальними і навіть духовними цінностями не повинні заважати завданням служіння суспільству, природі, вищому;

- пріоритет влади над власністю — метою влади може бути тільки благо суспільства, у жодному разі не особисте збагачення або лобювання інтересів власників.

Мистецтво мислєтворчості передбачає дві ключові здібності, яким повинна навчатись молодь у системі освіти:

- 1) осмислене управління свідомістю на основі логічності та багатоваріантності, позитивності та творчої спрямованості;

- 2) творчість у пошуку найкращих рішень та мислення в цілому на основі включення натхнення, одухотвореності та прийняття рішень духовним серцем.

Автори наполягають, що разом із логікою потрібна багатоваріантність. Логіка будується на досить жорстких алгоритмах. Вони можуть розгалужуватися за різними умовами, але в кінцевому підсумку приводять до єдиного рішення. Підсвідомість найчастіше видає готові рішення (з досвіду свого або інших) і вони часто не найкращі. Важливо навчити людину багатоваріантності — здатності виробляти (творчий пошук) різні шляхи (варіанти, як це можна зробити по-іншому, як би це зробив відомий мені авторитет) досягнення необхідного практичного результату за рахунок використання різних методів, перерозподілу сил і засобів. Кожен варіант буде логічний, але не схожий на попередній. Під час опрацювання варіантів можуть розкриватися нові подробиці, які не були враховані раніше. Усе це дає змогу побачити процес глибше і масштабніше, вибрати оптимальний варіант за критичними показниками — часто критичним є бюджет, іноді час або залучені сили, тощо.

Практика показує, що коли людина звично виробила одне рішення і їй уже здається, що воно ідеальне, а потрібно розробити інші варіанти — тоді і починається розвиток інтелекту, як то кажуть «мізки киплять» — не одразу це дається легко.

Творчий підхід у пошуках оптимального рішення передбачає не звичне мислення і наступні за ним звичні дії та вчинки, а щось нове, нестандартне, те, чого ще не було у досвіді людини, але обов'язково позитивне і таке, що наближає його до мети. Важливо кожній людині, особливо молоді, навчитись керуватися не тільки логікою інтелекту, а й слухати і чути себе, своє серце, душу: «моє — не моє», «вірно —

невірно», «краще — гірше». Тому ми говоримо про творчість в мисленні і життєдіяльності, а також про необхідність навчатися цьому мистецтву.

З високою долею впевненості можна стверджувати, що сумарними **показниками ефективності мислетворчості** можуть бути:

по-перше, почуття людини — що вона відчуває — радість, наснагу, захоплення від життя, любов до всього світу або навпаки;

по-друге, зовнішні прояви — погляд, посмішка, постава, емоції, слова, манери, — кожний з них має свою цінність і відображає внутрішній стан;

по-третє, зовнішні досягнення людини, як вона реалізує свої рішення у житті.

У світлі третього тисячоліття все більше вчених-гуманітаріїв, прогресивних громадських діячів звертають увагу світової громадськості на те, що основною причиною глобальної кризи людства є виродження духовності, нівелювання людських цінностей, які століттями вели землю по шляху розвитку.

Духовність — це саме те, що робить людину Людиною, формує в ній **життєвий стрижень на основі Совісті та Честі, Волі та Віри, Відповідальності та Почуттів**. Але саме ці найважливіші для кожної людини питання залишаються в основному за межами системи освіти. І саме тому система освіти не забезпечує у повній мірі успішне вирішення завдання формування здорового суспільства і в духовному плані, і матеріальному.

Людство через систему освіти повинне вирішити одне з ключових духовних завдань сучасності — навчити людей **розпізнавати Добро і Зло**, тобто те, що сприяє реалізації сенсу життя — розвитку душі, — а що вводить фокус уваги вбік, або зовсім веде до деградації. Не розрізнення Добра і Зла, крім того, веде до багатьох протиріч та конфліктів, як на побутовому рівні, так і в масштабах всієї планети. Розрізнення дозволяє класифікувати всі існуючі цінності відповідно до ідеалів добра (творення, любов, справедливість, ін.) або зла (руйнування, насильство, страх, ін.), при цьому духовні принципи можна розглядати як оптимальні методи реалізації цих ідеалів у житті.

Пропонується розробити **«Мистецтво життєтворчості»** [7] провідною дисципліною в освітньому процесі, яка озброїть молодих людей цілісним світоглядом і ключовими знаннями з побудови свого життя, з формування особистості з урахуванням тенденцій суспільного розвитку та з активною участю в ньому. В ідеалі мистецтво життєтворчості повин-

не задавати направленість дисциплінам всього гуманітарного блоку, який в свою чергу призваний стати ведучим незалежно від майбутніх професій та спеціалізацій.

«Мистецтво життєтворчості» ознайомить з основами мислетворчості і на їх основі дозволить опанувати мистецтво вибудовування життя за законами світобудови для максимально ефективного розвитку своєї душі та досягнення щастя. По суті це буде керівництвом до даного людині життя: розуміння себе і навколишнього світу; методика і техніки побудови себе як особистості та своєї долі — найкращої з можливих.

Система освіти — це система, яка формує майбутнє суспільство. Яких людей вона сформує (освічує), таким майбутнє і буде. Важливо не якою інформацією наділяє людину система, а які якості особистості формує, які здібності розкриває, яким навичкам життєтворчості навчає. Роль освіти в зміні ситуації у суспільстві — ключова — створює умови для особистого росту людини і безпечного розвитку Людства. Здоров'я (фізичне, психологічне, соціальне тощо) суспільства і людства в цілому складається із здоров'я кожного його члена, конкретної людини. Тому завдання формування суспільства здорових в усіх відносинах людей — здорового суспільства — вирішується формуванням у кожній людині особистості духовно багатой, сильної, успішної по життю, щасливої у всіх сферах. Це завдання може бути вирішене через систему освіти, яка націлена на це. Люди, яких формує система освіти, складуть суспільство в майбутньому з їх цінностями, моральністю, культурою, т. п.

На наше переконання основою системи освіти має стати саме мораль, **моральний стандарт, як ведуча складова освітніх стандартів всіх рівнів** [8], а його суттю — цілеспрямоване формування в кожній людині духовного стрижня та структури особистості (світогляд, позитивність, віра в себе, цілеспрямованість, особисті якості та здібності), а загалом — мислетворчості та усвідомленій побудові своєї долі, — життєтворчості.

Для вирішення цього завдання потрібні зрозумілі кожному суб'єкту освітнього процесу *показники духовної складової освітнього стандарту та критерії їх оцінки*. Ми сподіваємось на об'єднання зусиль науковців-теоретиків, перш за все філософів, педагогів, психологів, методистів та практиків-новаторів в розробці всіх елементів духовного освітнього стандарту та доступної системи їх оцінювання.

Ми впевнені, що реалізація даних пропозицій створить потужний потенціал для відновлення і розквіту України та й покаже гідний приклад усьому світу.

Список використаних джерел

1. Клізовський О. І. Основи світорозуміння нової епохи : в 3 т. Київ : Спадщина -інтеграл, 2010. Т. 1–3. 932 с. .
2. Вернадський В. І. Біосфера і ноосфера. Айрис-Прес, 2002. 575 с.
3. Міаніс М. Ю. Формування особистості: аналогі в історії, актуальні підходи, практична реалізація, теорія свідомості. Авторська концепція. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті* : міжнар. період. зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Бабича, Л. С. Рибалко. Харків : ВННОТ, 2020. Вип. 1. С. 139–148.
4. Хвостиченко О. М. Наш внутрішній комп'ютер. *Наука і техніка*. Вип. 1 (140), січень 2018.
5. Бабич В. П., Могилко В. А., Онегіна В. М. Прикладна онтологія : монографія. Харків : Мадрид, 2013. 364 с.
6. Хвостиченко О. М. Структура особистості як об'єкт духовно-інтелектуального виховання та навчання. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті* : міжнар. період. зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Бабича, Л. С. Рибалко, Л. А. Штефан. Харків : ВННОТ, 2021. Вип. 3. С. 24–30. DOI: 10.34142//2708-4809.SIUTY.2021.03.
7. Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посіб. / Л. В. Сохань та ін. 1997. 936 с.
8. Хвостиченко А. Н., Трусей Л. Г., Сердюк А. Д. Проект Концепції системи освіти «ДИВО-21». *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті* : міжнар. період. зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Бабича, Л. С. Рибалко. Харків : ВННОТ, 2020. Вип. 1. С. 39–48. DOI: <https://doi.org/10.34142//2708-4809.SIUTY.2019.02>.